

rena förlust – förlusten i den allmänna krediten i följd af silfverbristen oberäknad. Likaså förtjenar det särskild uppmärksamhet, hvad i slutet af artikeln erinras: att, om exporten inbringar vaxlar till öfverflöd och dessa säljas i Ryssland, det Ryska sedelmyntet då till landet inkommer till sitt rätta värde – ehuru naturligtvis ett tilläfventyrs ytterligare fallande i denna sedels värde skulle bringa landet förlust. Skulle dock tillräckligt funnits af dessa (af Hr H. B. så grundligt föraktade) »pengar», skulle säkert ingen i landet talat om penningbrist. Och det torde tyvärr töfva länge nog, förrän af dem så tillräckligt belopp inflyter, att de komma att utgöra en öfverflödsartikel, hvilken man söker utbyta mot hvilken vara som helst. Att dock ställningen med ett så osäkert lagligt betalningsmedel är svår, det har ingen bestridt.

Red:s Anm.

50 UTLÄNDSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 3, mars 1860

20 MENSKLIGA UTVECKLINGENS HISTORIA. ÖFVERSIGT AF N. IGNELL. 3:DE DELEN: KRISTENDOMENS FÖRSTA ÅRHUNDRADEN. STHLM 1859.

Denna nya del af det i Svenska litteraturen så ensamt stående, märkliga arbetet, omfattar tiden från kristendomens uppkomst till Vestromerska rikets undergång. Den utgör för sig en diger skrift af mera än 30 tryckta ark; och det är glädjande att finna, att Författaren haft tid och krafter att med denna raskhet fortgå i lösningen af sin så omfattande uppgift.

30 Det förefaller förunderligt, säger Förf. i sitt företal, »att kyrkans målsmän och ledarne af våra theologiska bildningsanstalter ännu fortfarande tyckas föreställa sig, att, för det de sjelfva blunda, inga andra heller skola märka, hvad som i andra län der föregår inom den theologiska verlden, och att, emedan de sjelfva inestänga sig i sin qualmiga trånga stuga, andra äfven skola lemnas oberörda af den friska vind, som framgår med mäktig fart uti den protestantiska kristenheten.»

40 Än förunderligare synes det, att vederbörande fakultetsmän i Sverige iakttaga en så envis tystnad rörande sjelfva detta arbete. Ty både ur historisk och theologisk synpunkt betraktadt står det i sanning i Svenska litteraturen ensamt i sitt slag. Men det synes, som om litteraturen öfverhufvud för närvarande i Sverige skulle förmå tillvinna sig ett blott ganska ringa deltagande. Hvem skulle icke trott, att t. ex den bild af Carl XII, Fryxell framställt, hade bort framkalla en hel syndaflod af kritiker, af yrkanden och bevisningar för och mot. Men underbart! man ser den nationela hjelten afkläddas den nimbus, i hvilken han utöfver ett sekel framstått för hela Svenska folket, men ser detta med en sådan likgiltighet, som om frågan gällde en herrskare af dynastin Tsing i China. Väl är det nu svårt att säga, om intresset för den bestående kyrkoläran borde vara starkare eller svagare, än det för den nationela traditionen. Men man skulle dock vänta, att ännu någon funnes, som ville bryta en lans till dess försvar; ty Hr Ignell's betraktelsesätt står uppenbart i flera hänseenden i strid med densamma, sådan den i Lutherska dogmatiken gjort sig gällande. Väl säger Hr I., att hans yttrade åsigt varit föremål för förkättrande; men till vår kunskap har ingenting kommit, som vore ens ett försök att på vetenskapens eller den kristna traditionens grund sätta dessa åsigtens

rigtighet i fråga.

Vi vilja dermed icke säga, att vi för vår del obetingadt erkänna deras sanning. I vår tanke måste det genast falla i ögonen, att Förf. nära nog uteslutande betraktar lärans praktiska sida, dess betydelse för vilja och lefverne, medan han mindre framhåller dess rent teoretiska betydelse såsom verldsåskådning och försoningslära. Vår mening är enkelt: att den religiösa tron väl är en kraft till goda gerningar, men, emedan all handling är både subjektivt bristfällig och objektivt ofullkomlig och förgänglig, äfven en förtröstan till sinnesfrid och en insigt i den moraliska verldsordningens förnuftighet (medvetande om en gudomlig 10 verldsstyrelse). Det specifika hos den kristna läran i ena eller andra afseenden har under tidernas lopp blifvit olika uppfattadt. Förf. lägger all vikt på dess förklarande i förra hänseendet, sammanfattande förklaringen i den utsago, att kristendomen framställer för människans medvetande »det gudabeläte i dess renhet, till hvilket människan blifvit skapad» – det hos människan »rent menckliga och allmänna» eller, hvilket är detsamma, »sannt gudomliga».

Men detta utgör blott det allmännaste i Förf:s betraktelsesätt med hänseende till kristendomens betydelse. Hans åsigt om bibelordet, Frälsarens person m. m. stå i sträng motsats till den supranaturalistiska 20 teorin – om denna så bör kallas, emedan den utgör blott en kedja af försäkringar. Det stränga religiösa och sedliga allvar och den djupa insigt, hvarmed Förf. söker försona den nyare tidens vetande med den religiösa tron, gör hans hithörande framställning lika lärorik som full af intresse för hvarje tänkande läsare. Det är ett obestridligt faktum inom alla kristna kyrkor, att den högre intellektuella bildningen medfört likgiltighet för religionsläran. Endast skrymteriet kan förneka det. Hvarje försök derföre att försona båda, der det utgår från en varm öfvertygelse och en ädel vilja, borde helsas välkommet. Det har redan verkat mycket, om det förmår häfva likgiltigheten och genom utsigten 30 till en lösning väcka forskningslusten och behovet af en fast insigt.

Att i en »menckliga utvecklingens historia» äfven kristendomens uppträdande måste fattas såsom en länk i den allmänna utvecklingskedjan, synes vara sjelffallet. Det är likväl i uppvisandet af det historiska sammanhanget all framställning på denna punkt varit bristfällig. Det är lätt att bevisa, huru vid Kristi födelses tid den antika kulturen var i sin nedgång, isynnerhet det religiösa medvetandet var stad i upplösning, och huru äfven Mosaismen, i sig sjelf en statutarisk ceremonireligion, utan förmåga af inre utveckling, sjunkit ned till blott 40 yttre form, öfverhuvud att ådagalägga, huru behöfligt det var, att något nytt skulle träda i det gamlas ställe, och huru förberedda således de dåvarande kulturfolken voro till dess mottagande. Men i vanliga reformer både på vetandets gebit och i samhällsinstitutionerna tillkommer det nya efterhand under mångfaldiga reformförsök, medan nya religionsläror urplötsligen framgå i och ur deras stiftares medvetande. Detta torde dock i egentlig mening kunna sägas blott om de monotheistiska religionerna. Förf. uppfattar också kristna religionens framträdande ur en sådan synpunkt.

Det är dock gifvet, att en religionsläras sanning icke beror af dess historiska förhållande till det föregående och efterföljande. Beviset för 50 dess sanning måste innebäras i sjelfva läran, oberoende af dess upphof och af traditionerna om detsamma. Det kan derföre icke vara oväntadt, att i en undersökning sådan som Författarens beviset sökes hvarken ur en antagen, utom all förnuftig insigt stående uppenbarelse eller i lika obegripliga underverk. Likväl är det föga tillfredsställande,

då undren förläggas *endast* i berättarens tro. Än mera otillfredsställande är många s. k. rationalisters bemödande, att tolka dem såsom helt vanliga naturföreteelser. Också har Förf. insigtsfullt lemnat all sådan tolkning å sido. Men det kan icke heller gerna antagas, att der tron är så allmän, icke alls några fakta för densamma skulle ligga till grund. I berättelser om något, som strider mot den yttre världens kända ordning, kan väl ingen annan förklaring sökas, än berättarens förmenande. Men i fråga om en utomordentlig personlighets inverkan på andra samt mänskliga själstillståndets och viljans makt öfver hennes organism har man äfven utom religionshistorien så öfverraskande, delvis äfven så obestriddigt grundade uppgifter, att man väl i afseende på under af detta slag må tillbakahålla sitt omdöme. Vi nämna detta, emedan det kan motses, att Förf:s uppfattning i denna del skall förefalla ensidig, utan att vi derigenom velat bestrida, hvad han anfört om underverkens ligkiltighet såsom bevis för lärans gudomliga ursprung och sanning. Icke desto mindre är det ett faktum, att tron på underverken haft stort inflytande på kristendomens tidigare utbredning.

Författaren afhandlar det hithörande, kristna lärans upphof, dess utmärkande karakter enligt Nya testamentets skrifter, dess och dess första bekännares förhållande till judendomen i hela arbetets XII:te kapitel: »Från Christendomens upprinnelse till uppkomsten af en allmänlig kyrka mot medlet af andra århundradet». Något öfverflödigt förekommer i detta kapitel undersökningen rörande de nytestamentliga skrifternas ålder och äkthet – öfverflödigt, emedan Förf. här begifvit sig in på ett gebit, fullt af korsvägar och stötstenar, utan att en säker utredning, äfven om den vore möjlig, väsentligen skulle beröra den allmänna mänskliga utvecklingen. På den tid, hvarom fråga är, var äktheten allmän trosartikel. Det är först ganska sent, inkasten mot densamma haft ett allmännare inflytande på lärans uppfattning; och betydelsen häraf för den mänskliga utvecklingen borde alltså, likasom försvinnandet af tron på det öfvermenskliga och öfvernaturliga vid lärans första framträdande betraktas i sammanhang med denna senare tids bildning. Kapitlet XIII omfattar tiden: »Från uppkomsten af en allmänlig kyrka till kristendomens seger öfver hedendomen med kejsar Constantins antagande af densamma». Förf. anför i företalet de skäl, som förmått honom att öfvergå till afhandlandet af de religiösa begreppens utveckling. Hans plan är också, att längre fram, då han kommer till de nya folkslag, som från femte seklet blefvo den Europeiska kulturens representanter, söka visa, hvilket inflytande Romerska rikets traditioner och inrättningar på densamma utöfvade. Roms historie och civilisation har nemligen i arbetets andra del blifvit skärskådad endast för republikens tid; och i den närvarande träda Romerska väldets öfriga öden helt och hållet tillbaka för undersökningen af kristna lärans utveckling och utbredande samt den kristna församlingens tillväxt och förhållande till den bestående samhällsinrättningen. Man har icke rättighet att fordra annat än Förf. vill gifva. Men det förefaller dock, såsom skulle han äfven i här ifrågavarande kapitel hafva mera, än för det helas uppfattning nödigt varit, ingått på dogmhistoriens område. Det faller åtminstone i ögonen, att, om i ett arbete, hvars uppgift är att framställa den allmänna mänskliga utvecklingen, trosläran fortfarande kommer att intaga ett lika rum, de teologiska striderna, kyrkornas och sekternas uppkomst och öden att med lika utförlighet behandlas, föga utrymme måste blifva kvar för betraktande af allt det öfriga, den politiska historien, vetenskapen och

litteraturen, uppfostran och undervisning lagar och institutioner, den borgerliga sammanlefnaden, handel och industri. Vål kan det erkännas, att de kristnes vetenskap och litteratur, den teologiska och asketiska, redan på ifrågavarande tid var den till sitt ämne mest framtidsdigra; men kunskapen om densamma sträckte sig icke utom presterskapet krets till de i staten verksama och till den tidens litterärt bildade i allmänhet, hvilkas vetande ännu närdes af litteraturen från antikens gyllne ålder; såsom äfven tidens litterära produkter, om hvilka de togo kännedom, hade den till mönster och tillhörde dess anda. Det kan tilläggas, att den tidigare kristna litteraturen genom sin oklassiska och abstrusa form äfven för all framtid förblef jemförelsevis föga känd. De individer torde ännu vara lätt räknade, som något närmare känna Tertulliani, Chrysostomi, Augustini skrifter, medan Suetonius, Tacitus, Seneca, Epiktetus, Marcus Aurelius delvis studeras redan i skolorna. Men hvad än härom kan sägas, Förf:s framställning är i historiskt hänseende lika klar som lärorik; och oss veterligen finnes i Svenska litteraturen intet arbete, ur hvilket man kan i lika grad vinna insigt i det kristna lärosystemets och den kristna kultens efterhand skedda utveckling.

I kapitlet XIV behandlas tiden »Från Christendomens seger under Constantin till det Vestra Romerska rikets fall». Här komma bestående förhållanden och tilldragelserna äfven utanför kristna kyrkan af lätt insedda skäl redan mera till tals. Det är ur detta kapitel vi lånat den i Januari-häftet aftryckta framställningen om »Christendomens inflytande på lefvernet och statstillståndet». Ehuru mångsidigare det ämne, detta kapitel behandlar, borde förete sig, finner man likväl i detsamma icke något, som i intresse kan jemföras med artiklarna om »Paulus» och »Striden mellan Jude- och Hedna-Christna» i XII:e kapitlet samt »De kyrkliga lärostriderna» i det XIII:e – hvilka artiklar likväl just höra till antalet af dem, som med afseende på arbetets hufvudsyfte kunde anses vara alltför utförliga. Orsaken torde utan förnärmande kunna sökas deri, att Förf. på det fält, inom hvilka dessa sistnämnda artiklar röra sig, är företrädesvis hemmastadd och såsom teolog i dem afhandlar sitt ämne med det lifligaste intresse.

Om man erinrar sig, att arbetets första del sysselsätter sig med de Asiatiska folken, Egyptierna, Greker och Romare, andra delen med Judiska folket, denna tredje med den krista kulturens upprinnelse och fortgång under de första fem århundradena, kan man lätt göra sig en föreställning om de omfattande studier, på hvilka arbetet är bygd. Det vore likväl högst orätt, om någon skulle låta afskrämma sig från arbetets läsning hvarken af denna dess lärdom eller af omfånget. Författarens framställning eger mycken klarhet och öfverskådlighet och har, kanske just i följd af den större frihet, hvarmed han dröjer vid de punkter, som förnämligast intressera honom sjelf, äfven en förmåga att fångsla läsarens uppmärksamhet, som icke hör till det vanliga. Också är allt lärdomsprål sorgfälligt uteslutet. Företrädesvis är denna tredje del genom ämnets vikt egnad att finna talrika läsare.

NYA NORDISKA DIKTER OCH SKILDNINGAR AF FINSKA, DANSKA, NORRSKA OCH SVENSKA FÖRFATTARE. STHLM 1859.

Emedan vi för ögonblicket icke haft någon annan litteratur att derjemte anmäla, har äfven anmälan af denna redan till julen i härvarande bokhandel tillgängliga diktsamling kommit att anstå.

Tidningarna hafva skyndat att göra dess innehåll bekant, och det i bokhandeln tillgängliga förrådet exemplar var snart upprymd, för att tala i affärsstil. Utgifvandet måste också varit en god affär för »utgifvaren och förläggaren» Hr Axel Kullberg. Ensamt Runeberg's »Den femte Juli (Dunckers dödsdag)» skulle varit tillräcklig att försäkra en kalender om god afsättning. Sammanställningen af diktprof från de fyra särskilda länderna måste naturligtvis äfven utan afseende på innehålllets värde öka företagens framgång.

- 10 Om samlingen har på botten några andra spekulationer än denna, är svårt att säga. Innehållet är dertill nästan för brokigt. Här uppträda inga börjande versmakare under de erkända mästarens egid – kanske dock en Richardt, Dansk, Dietrichson, Norrman, och Nybom, Svensk, hvilka namn äro åtminstone för oss nya. Icke heller är här fråga om en sammanställning af det yppersta i namn och dikt i de fyra länderna. Flera Svenska än lefvande skalder saknas: Malmström, Grafström, Afzelius m. fl. Andra hafva meddelat obetydligheter, såsom Böttiger och von Beskow. Äfven från Danmark och Norrige finnes här uppenbart mest sådant, som råkat fås. Finland är i sjelfva verket det enda af de fyra länderna, som är på allvar representeradt både genom namnen, 20 Runeberg och Topelius, och dikternas värde. Man synes här icke ansett sig på Hr Axel Kullberg's lista kunna teckna kopeker. Också har utgifvaren väl användt förlaget; ty äfven om man afräknar ett litet litografieradt porträtt af v. Beskow, kostar tryck och papper, båda passabla, 10 kop. sr pr ark.

- Det är visst ett besynnerligt sätt att mottaga poesins gudagåfvor med en beräkning öfver, hvad de kosta. Men det förtretar oss verkligen, att se dikterna från Finland, isynnerhet den Runeberg'ska, i spetsen för en alldaglig spekulation. Fänrik Stål's sägner äro i den grad en Finsk tillhörighet, att det ingalunda blir angenämt att uppsamla fortsättningen af dem ur hvarjehanda eljest förgäten Svensk julkramslitteratur. 30 Annat vore förhållandet, om den ifrågavarande dikten haft sin plats bland något utvaldt från de tre Skandinaviska länderna, eller om ens utgifvaren sjelf varit en ung Apollos sven, hvars egna försök måste hjälpas ut i verlden. Men så är det icke. Vill man framför det öfriga utmärka någon af hithörande dikter, tro vi, att man skall stanna i stor förlägenhet. Detta kunde väl komma sig deraf, att allt i samlingen vore öfvermåttan förträffligt; men vi befara, att det tvärtom har sin grund i det samlades alldeles förträffliga medelmått. Der finnes intet, som icke kan med nöje läsas; men också knappt nog något, som man skulle 40 förlora på, att icke hafva läsit. Sådant är väl ofta nog förhållandet i kadendrar; men icke är det just nödigt, för att komma till detta resultat, att sammansöka materialet i många herrars länder.

Det episka elementet är rätt rikt representeradt, dock icke i formen af ballad eller romans, utan i den mera vanliga af versifierad berättelse och beskrifning. »Guttorm Sindre», af Danmarks åldriga skald Inge-mann, är ren historia från Harald Hårfagers tid. Den är en dikt, fornnordisk till innehåll och anda, äfven i sin korrtta och kraftiga diktion, som icke lemna rum för något versmåttat fyllande klinklang.

- 50 »Ei længer Halvdan hin mørke
Kan tvinge det staerke Sind:
I Brodermorderens Gjestagaard
Han farer med Hevnblus ind.
Bleg flygter Erik fra Branden
Med Rædsel i blodig Nat:

Till Kongen han flyer med svedne Haar –
Da reiser sig Kongen brat.»

Man kan tänka sig, hvilket ämne för en hel sång i några och tjugustanser som i dessa åtta rader gått förloradt.

Af *Bjursten* finnes en prisbelönad sång »Drottning Philippa» – hellre ett akademiskt äreminne, än något annat. Man känner, då man läser det, behofvet af att studera historie; ty poemet inför läsaren icke i Philipppas legender, utan ger om dem endast dunkla vinkar. Huru litet åskådligt denna poesis innehåll är, synes t. ex. af följande parentation:

»Hon kunde mer, hvarhelst ett offer blödde
För tidens grymma vanvett, stod hon när,
Och tröstade och vårdade och stödde
De döende bland bränningar och skär.
På nordens himmel, som af hatet spändes,
Af hennes kärlek dock en stjerna tändes.»

Detta är nog om den dygden; sången öfvergår sedan till andra saker. Det låter säga sig, att i vers sammanfoga några reflexioner öfver t. ex. en Alexanders, Gustaf Adolfs, Maria Stuarts lefverne och öden. Men drottning Philippa's lif, ehuru intressant det må vara, hörer för litet det allmänna vetandet till, för att utan vidare göras till föremål för dylika reflexioner. – En lång monolog eller bön, om hvilken ingen kan säga, hvarföre den icke är dubbelt längre, bidrager icke det minsta att föra drottningen inför läsarens ögon.

Den bekante Skandinaven och talaren *Ploug* har här också en legend »Fru Kerjean», en verldslig likväl, i hvilken »frun» talar så tydligt och utförligt, som någonsin af ett fruntimmer kan begäras. Berättelsen har fördelen af en oväntad upplösning. Den är också öfverhufvud ledigt och med talang, ehuru med någon bredd berättad. Vidare läses i samma art: »Vid Genfersöen» af den berömda Norrska historieskrifvaren *A. Munch*. Föremålet är en politisk fånge i Chillon, genferborgaren Bonivard.¹ I poetiskt hänseende har stycket ingenting utmärkande framför de hundratal, af resebeskrifvare åt gamla slott och borgar egnade. *Fredrik Sander* har ett balladen sig närmande, vackert stycke: »Den gamle lotsen», och dertill några torra minnesverser Carl XI:s och XII:s »Brandklippare» till ära: Slutligen finnes den länge kända pseudonymen Orvar Odd under en salongsidyll i det bekanta kaustiska och pikanta, på en gång om Heine och Jules Janin påminnande maneret. I »Grefvinnan Gruffiakin» celebrerar Orvar Odd, det grobianiska namnet oaktadt, en Finska, förnäm, rik, förtjusande. Men hvad gagnar det Svenskarne, bland hvilka hon i all sin glans uppträder. Ibrah'm Gibraltar, den höga Portens sändebud, han

»Paschan för damen gör plats som en karl –
Undan små löjtnanter, grefvar, baroner!
Paret försvinner – – Allah Akbar!»

Af Dansken *Hauch* har häftet verser till kungen, och »Maaneskinsdrömme», vittnande, att en verklig skald kan skriva något nytt till och med om månen; af Norrmannen *Dietrichson* tre stycken, delvis vackra

¹ *Byron* har skrivit ett gripande poem: »Fången i Chillon». *Munch's* synes vara ämnadt till ett motstycke – ehuru det som sådant är svagt.

nog. Ännu läsas under spridda utgjutelser namnen: *Chr. Richardt, A. Anderson, Johan Nybom*, den furstliga namnteckningen *Oskar Fredrik, Talis Qvalis* och *C. W. Böttiger*.

De prosaiska bidragen äro af *Andersen, Björnstjerne Björnson*, norrman, och *V. Beskow*: »Skuggbild af Beranger».

Komma så sändningarna från Finland, i boken intagande de första sidorna. »Ynglingens drömmar» af *Topelius* är vackert, oändligen vackert. Det är äfven rikt på nya och gamla liknelser och bilder och utarbetadt med ett mästerskap i diktion och utarbetadt med ett mästerskap i diktion och verskonst, hvori *Topelius* i Svenska litteraturen föga har andra medtäflare än *Stagnelius, Tegnér* och *Atterbom*. De tre sista stanserna isynnerhet söka i bildprakt, i uttryckets val och allsidig afrundning sin like. Men det måste utsägas: oakadt rikedom äfven på sköna poetiska tankar, saknar dikten *en* tanke, en originel och poetiskt djup tanke nemligen, som skulle genomgå det hela. Ynglingen föres för läsarens blickar från barndomshemmet genom skolan till universitetet. Det är en afdelning för sig, raskt och vackert besjungen, ehuru utan originalitet i uppfattningen. Kommer sedan striden mellan ungdomskärleken och patriotismen, i hvilken det, i förbigående sagdt, gör ett obehagligt intryck, att älskarinnan framställes som en fresterska, en moder *Eva*, utan sinne för annat än det lockande äpplet – allt idealiskt och platoniskt förstås. Sådan gestalt har qvinnan icke i *ynglingens* dröm. Derföre är äfven striden i hans bröst en strid mellan drömmar, mellan idealer; och dess lösning blir en lösning – i fraser. Men om dikten skall åtnöja sig med framställningen här af, måste dock i den framlysa medvetandet derom, att ynglingsdrömmen är *blott* dröm; d. ä. den bör få ett uttryck, hvilket karakteriserar den som sådan. Här i dikten upplöser sig striden i det manligaste allvar. Nämnda tre sista stanser kunna läggas på den femtiårigas läppar och utgöra för sig ett skönt uttryck för den patriotiska resignationen. Men deras samband med det föregående upplöser åter detta allvar, och de blifva – sköna fraser. Man kan fråga: är resignationen som sådan ynglingens dröm? Vi tro det icke. Striden i hans drömmar gäller *kärleken och äran*, icke njutningen och uppoffringen. Äfven hans kärleksdröm är uppoffrande. Här är alltså i vår tanke en tredje afdelning, som icke sammanhänger med det öfriga. Den får nästan det obehagliga intryck, att vara »vom Zaune gebrochen», att tillhöra det i den inhemska dikten icke sällan begagnade konstgreppet, att ockra på läsarens eller åhörarens patriotism. Vi erinra om »Lifvets strid», »Kung Karls jagt» m. m. Vi misstaga oss kanske. Vi hafva sökt en förklaring, hvarföre den med så utomordentlig talang skrifna dikten likväl icke skänker ett tillfredsställande totalintryck.

Man får icke på hvarje skald ställa fordran på det tankens djup, som karakteriserar, hvad *Schiller* diktat. Men man återföres vid läsningen af *Topelii* dikt ovilkorligt till *Schillers* herrliga »Resignation». Äfven der är fråga om samma strid mellan njutningsbegäret och uppoffringen. Men skalden löser striden i ett filosofem, hvilket jemte sin djupa sanning äfven har betydelsen, att uttala den nyaste tidens allmänna, utmärkande verldsåskådning.

»Wer dieser Blumen eine brach begehre
Die andre Schwester nicht.
Geniesse, wer nicht glauben kann. Die Lehre
Ist ewig wie die Welt. Wer glauben kann, entbehre!
Die Weltgeschichte ist das Weltgericht.

Så kan visst icke en yngling drömma. Men han drömmer också icke alls i filosofemer, icke ens i det vanliga resonnement, som ligger till grund för de sköna orden:

»Hvad mer om, droppen lik, jag glömd försvinner,
Om gnistan lik i natten jag förgår;» o. s. v.

Men så är i stället *Runeberg's* sång »Den femte Juli», såsom allt, hvad han senare diktat, en enda tanke. Skalden lærer sjelf hafva yttrat, att Duncker aldrig lifslevande framställt sig för hans fantasieblickar. Också framträder icke hjälten sjelf i denna sång. Den är icke en målning af hvad han var, utan en reflexion öfver, hvad han måste varit, för att kunna intaga den plats i historien, honom så villigt tilldelas, hvad den man borde vara:

»Som detta folk, som dessa män
Sin hjelte skulle kalla,
Och dyrka efter döden än.»

Reflexionerna (Fänrikens) äro infattade i ramen af ett skönt landskap, på en skön sommardag. Men ramen är icke blott ram. Den är der, för att visa, hur

»så herrligt log
Det land, som hjeltens kärlek tog.»

Vi behöfva lika litet utlägga diktens skönhet, som hvarje vår kritik öfver densamma vore föga påkallad. Men vi anmärka dock såsom i den återkommande, att i *Runeberg's* dikt *Finland's* naturskönhet utgör landets snart sagdt enda värde, och att den äfven i denna sång framstår såsom det enda, hvilket kan föranleda någon, att för detta fäderneslands försvar gifva sitt lif. Detta betraktelsesätt kan hafva sin rot i *Runeberg's* skaldelynne. Men det är blott en half sanning deri. Magyaren älskar sin platta, vattentoma Puszta lika varmt, kanske varmare, än Rhenländaren sin romantiska, herrliga floddal. Öfverhufvud har fosterlandskärleken hos ett folk mera uteslutande torfvan till föremål, ju lägre detta folks civilisation står. För den bildade är torfvan blott det nödvändigaste underlaget, och fäderneslandet i högre mening är allt det andliga i familj och stat, som han från fäderen ärft – frukterna af nationens historiska öden. Men det kunde också sägas, att sagde åskådning hos *Runeberg* är förherrskande, emedan *Finska* folket skulle ega så litet andligen eget, att ingen skalds bröst af medvetandet derom kan värmas. Vi tro det icke. Men denna besittning har kanske ännu icke kommit till den grad af medvetande, att detta skulle gifva sig ord i poesin. Man bör också särskildt komma ihåg, att den 5 Juli 1809 intet annat specifikt *Finskt* existerade, än *Finska* jorden och *Finska* språket – massans likgiltiga tungomål. *Duncker* var *Svensk* patriot. Detta var och måste då förtiden vara en äfven fullgod *Finsk* patriotism.

Obestridligen är landet, naturen, ett tacksamt föremål för den poetiska skildringen. Religion, politisk och medborgerlig frihet, till och med familjelifvets frid äro abstrakta saker. Men poesin har för sådant sitt uttryck i »altaret», »thronen», den fosterländska »fanan», tillika nationallärans representant, friheten från »slafvens bojor», »qvinnorna och barnen», hvilket allt krigarens svärd skall skydda. Högsta uttrycket, det må medges, för hvad fosterlandsförsvaret skall afvärja, är:

att fiendens fot icke må trampa fosterlandets jord; ty först då är allt det andliga, som vid den är fästadt, i yttersta fara. Men det beror då icke alls derpå, om denna jord är naturskön eller icke.

CULTURGESCHICHTLICHE NOVELLEN VON W. H. RIEHL. STUTTGART 1856.

10 Dessa noveller, 1856 redan tryckta i andra upplagan, hafva vi icke tidigare haft tillfälle att se. Vi fästa på dem läsarens uppmärksamhet, emedan de synas hafva samma originalitet, som i öfrigt utmärker författarens skrifter. Han söker öfverhuvud, så att säga, historiens insida i folkens hvardagslif och hemlif, i de hos korporationer och stånd rådande öfvertygelserna och sederna. Häri ligger väl såtillvida en öfverdrift, att så mycket af sagde lif är jemförelsevis likgiltigt. Men nekas kan icke, att, ehuru först det, som i verksamheten för det allmänna träder i dagen, är historie, likväl kännedom om det lif, hvarur detta utgått, ger insigt i dess grund och sanna betydelse. I 20 anförd mening tillhöra äfven dessa noveller den historiska romanlitteraturen. De tillhöra den icke derföre, att i dem historiska personer uppträda och historiska tilldragelser skildras, utan derföre, att de skola bidra till karakteriserande af något tidevarfs allmänna skick och anda i den brytning, denna antagit hos den ena eller andra samhällsklassen. De angå naturligtvis Tyskland. Man finner bland dem skildringar från kristendomens första införande, kringom år 800, ända till senaste sekel. Det kan väl sägas, att Förf. är för mycket reflekterande och docerande, för att rätt lyckas i romanen. Men hans talang att skildra är å andra sidan utmärkt; hvarom äfven hans i detta blad tidigare anmälda, undersökande skrifter bära vittnesbörd.

30

BRIEFE VON ALEXANDER VON HUMBOLDT AN VARNHAGEN VON ENSE AUS DEN JAHREN 1827 BIS 1858.

Nyligen har väl icke någon litterär företeelse väckt en sådan sensation, som framträdandet af dessa bref.

Närmast efter den stora naturforskarens död, höjde sig här och der i Tyskland röster, som tadlande anmärkte hans framstående ifver att söka och bibehålla hofgunst. Det var hos nuvarande konungen af 40 Preussen Humboldt var daglig gäst; och det anfördes, att vid hans 80 år icke ens sjukdom kunde hindra honom från att parerad infinna sig vid den kungliga taffeln. Man anmärkte detta i samma mening, som man anmärkt det mot Goethe, att han nemligen intagit en ställning, som icke tillät honom att yttra sig öfver Tyskland's offentliga angelägenheter och med sin röst öfva något inflytande för liberalare institutioners införande och för den politiska enhetens i Tyskland befrämjande. Mellan båda var dock den åtskilnad, att Humboldt var känd för att hysa liberala tänkesätt; och man fann det derföre så mycket förunderligare, att han slöt sig till en regeringspersonal, hvars rådande anda var 50 en framstående förkärlek för medeltidens institutioner. Från andra sidan ursäktade man Humboldt med hans personliga tillgifvenhet för Preussens n. v. konung och ville äfven öfverse dermed, om någon grad af personlig fåfänga var med i spelet, så att den gamla mannen hade behof af att finna sig smickrad och uppuren af den lysande rangens innehafvare.

Knappt hade den här af föranledda jägarelden i Tysklands periodiska press tystnat, förrän nu dessa Humboldt's bref till Varnhagen von Ense slå ned med ett bombregn mellan de båda lägren. Varnhagen von Ense var sjelf en af dessa män, hvilka, man vet icke precis af hvilka orsaker och genom hvilka medel, hålla sig uppe i de diplomatiska och hofregionerna. I sina skrifter, förnämligast förträffliga lefvernesbeskrifningar, kritiker, bref och memoirer, har han framstått såsom i sina politiska åsigtter hyllande ett visst konstnärligt *juste milieu*. Utan misstag torde man kunna räkna honom för en representant af denna »skönsjälsofilosofi», som, nära beslägtad med den romantiska skolan, likväl i Goethes spår äfven hyllade den antika verldsåskådningen, och som isynnerhet mellan 1815 och 1848 var modern i Tyskland, företrädesvis i Berlin. Den utmärktes af en förnäm tillbakadragning från det yttre verksamma lifvet, likväl med förkärlek för medeltidens samhällsformer, och af en obegränsad hyllning af den antika konsten, åter med en anstrykning derjemte af romantisk sentimentalitet, men i sammanhang dermed främst af bemödandet att i individens egna uppträdande framställa en fulländad konstprodukt, en »plastisk» personlig företeelse, som termen vanligen lydde. Man erinrar sig, huru Goethe i högsta instans dyrkades icke såsom den stora skalden, utan såsom den »Olympiska Jupiter» – och i denna kult hade sagde skönsjälsofilosofi sin religion, derigenom skiljande sig från den egentliga romantiken, hvilken återvände till jungfru Maria och helgonen. Varnhagen von Ense egde också i sin gemål, den beryktade Rahel, en qvinlig typ för detta skönsjälsofilosofi.¹

Med denna lugna, intresselösa, den på sig vända humaniteten representerande Varnhagen stod nu Humboldt i förtrolig förbindelse. Han visste, att Varnhagen var en samlare af data till memoirer och lefvernesbeskrifningar, och han öfverlemnade derföre till hans disposition icke blott sina egna till honom ställda bref, utan äfven en mängd från andra mottagna, t. ex. från Christian VIII i Danmark, prins Albert, Metternich, Robert Peel, Guizot, Thiers, Herschel, Arago, Prescott, Rückert, Manzoni m. fl. Som man vet, skötte nemligen Humboldt till sista stund på det samvetsgrannaste en ofantlig korrespondans, denna, såsom redan några af de anförda namnen antyda, till stor del naturligtvis en betydelslös höflighetskorrespondens, dikterad af de honom tillskrifvandes omsorg att icke stanna utom den rådande tonen eller också blott deras helt vanliga fåfånga. Till dessa rika skatter har Varnhagen ännu lagt sina bref till Humboldt och dagboksanteckningar, upptagande Humboldts muntliga yttranden under deras personliga umgänge.

Men det kuriösa ligger i detta materials beskaffenhet. Med den mest skonlösa öppenhet yttrar nemligen Humboldt i dessa sina såväl skriftliga som muntliga meddelanden sin innersta tanke om förhållan-

¹ Varnhagen von Enses yttre öden äro: att han efter mångsidiga studier 1809 blef officer i Österrikisk tjänst, sårad vid Wagram, sedan i adjutantstjänstgöring åtföljde diplomatiska beskickningar, 1813 öfvergick i Preussisk tjänst och under den berömda kosackgeneralen Tettenborn deltog i befrielsekriget, derefter ingick i Preussiska diplomatin och med Hardenberg följde till kongressen i Wien, men redan 1819 trettiofyra år gammal afträdde och alltsedan lefde såsom privatiserande skriftställare. År 1814 hade han ingått äktenskap med den då fyrtietreåriga Rahel, af judisk härkomst, firad i Berlins litterära kretsar och äfven efter sin död upphöjd såsom ett mönster af hög intellektuel bildning, till hvars lof bör tilläggas, att hon visade sig verksam äfven i qvinlig omsorg för de lidande och nödställda. Varnhagen var en mästare i språk och stil, den senare i hans skrifter så polerad, att all sjelfständighet och egendomlighet försvinner under den glatta ytan. Han dog 1858.

den och personer – och denna tanke är för det mesta skarpt ogillande. Ingen skonar: Napoleon III¹, prins Albert, de Preussiska ministrarne, de före 1848 Savigny, Eichhorn, Bodelschwingh och de reaktionära från 1850, Stahl, Raumer (»den dummaste«), alla få de sin beskärda del. Till och med en hög personlighet, hvilken Humboldt stod närmast, går icke fri. Det heter, att han lefver och roar sig, tror på Don Miguels, Don Carlos' och Bourbonernas återupprättelse, gläder sig öfver Napoleon's statsstreck m. m. Med ett ord, hofmannen, den artiga korrespondenten uppträder i denna bok på ett sätt, som, om han ännu lefde, skulle göra honom till en skräck för alla de förnäma gynnarna och beundrarna. Den vetenskapliga och litterära världen står häpen inför detta plötsligt framträdande vidunder till bok. Man frågar sig: hvad hade den stora Humboldt bland dessa gynnare och dessa beundrare att göra, isynnerhet som det ingenstädes visar sig, att han skulle försökt skaffa sina rådslag gehör, men deremot, att han ofta fann sig personligen sårad, och i den omgifningen jemnt måste sårats i sina känslor och sympatier, sådane han här bekänner dem. Humboldts sanna beundrare beklaga, att allt, oftast yttringar af ögonblickets otåliga stämning, utan urval sett dagen. De nyhetslystna fröjda sig öfver att hafva funnit något verkligen »ganz Famoses»; de skadelystnas fröjd är än större; ty ingen går rätt hel ur denna lek, hvarken de bedömda eller deras bedömare.

Endast en smålitterär dame sitter helt trankil under den allmänna oron. Det är Varnhagens nièce, Ludmilla Assing. Hon har förut sysselsatt sig med utgifvandet af hans »Denkwürdigkeiten und Vermischte Schriften», af hvilken samling 8:e och 9:e banden utkommo senaste år. Hon lemnar helt lugnt »ett bidrag af ojemförlig vigt till en sann, äkta, obeslöjad bild af Humboldt's anda och karakter». Det är henne Varnhagen von Ense ålagt pligten »att utgifva dessa märkvärdiga vittnesbörd om den stora mannens lefverne, verksamhet och öfvertygelser». Vid uppfyllandet af denna pligt manar henne »pieteten, att låta hvart enda ord stå kvar, sådant hon funnit det antecknad». Hon vill icke genom ändringar och uteslutningar »förörlämpa Humboldt's skugga».

Hvad vill väl kritiken företaga sig med en så samvetsgrann dame?² Det återstår intet annat, än att taga saken som *fait accompli*, och vederbörande blamerade få draga sig ur spelet bäst de gitta. Den celebra upphofsmannen till all denna uppståndelse har för sin person försigtigtvis redan gjort det.

J. V. S.

¹ Som, för att smickra Tyskarne, uppställde Humboldts bröstbild i nationalpantheon i Versailles.

² Förhållandet har dock nu blifvit mera inveckladt. Humboldt hade efterlemnat en skriftlig uppmaning till en sin anhörig, general Hedemann, att söka förekomma offentliggörandet af hans bref – 2 000 för året säger han –, och detta hade generalen fullgjort genom att kommunicera Humboldt's uppmaning med åtskilliga förlagsfirmor m. m. På familjens vägnar lades i Berlin beslag på dame Ludmilla's opus. Men det upphäufdes snart. Två upplagor hafva redan utkommit – kanske flera, förrän denna not hinner i dagen.